

فهرست مطالب

سخنی باخواننده.....	۱۵
انقلابی‌گری، هویت‌ساز حوزه و روحانیت.....	۱۹
علیرضا پیروزمند	
چکیده.....	۱۹
مقدمه.....	۲۰
۱. معنا، اصول و خاستگاه هویت.....	۲۱
۱-۱. معناشناسی هویت.....	۲۱
۱-۲. اصول هویت.....	۲۱
۱-۳. خاستگاه هویت.....	۲۳
۱-۴. بحران هویت.....	۲۴
۲. هویت حوزه و روحانیت و نسبت آن با انقلابی‌گری.....	۲۵
۲-۱. وجود هویت جمعی در نهاد روحانیت.....	۲۵
۲-۲. «اقامه دین» خاستگاه هویت حوزه و روحانیت.....	۲۶
۲-۳. انقلابی‌گری، شرط اقامه دین و عامل حفظ و تقویت هویت روحانیت.....	۲۸
۳. اهم اقدامات هویت‌ساز در حوزه انقلابی.....	۳۱

۳۱.....	۳-۱. تربیت نیروی تراز انقلاب.....
۳۲.....	۳-۲. بازخوانی و تکامل نظام آموزشی و پژوهشی حوزه.....
۳۴.....	۳-۳. ارتباط بهینه با مردم در سطح فرهنگ عمومی و فرهنگ تخصصی.....
۳۶.....	۳-۴. پیشگامی در تمدن‌سازی اسلامی.....
۳۷.....	نتیجه‌گیری.....
۳۸.....	کتابنامه.....
۴۰.....	اقتدار مدنی روحانیت و چالش‌های نوین آن.....
	عبدالوهاب فراتی
۴۰.....	چکیده.....
۴۱.....	مقدمه.....
۴۱.....	۱. تصدی‌گری روحانیت و نتایج آن.....
۴۲.....	۱-۱. نتایج مثبت حضور روحانیت در حاکمیت سیاسی.....
۴۳.....	۱-۲. نتایج مثبت حضور روحانیت در قدرت برای نظام اسلامی.....
۴۵.....	۲. مدنیت نهاد روحانیت و مشکلات آن.....
۴۶.....	۲-۱. نظام سیاسی و استقلال روحانیت.....
۵۸.....	۲-۲. بحران اعتماد و تغییر الگوی مرجعیت.....
۶۴.....	۲-۲-۱. روحانیت و روند عرفی‌شدن.....
۶۵.....	۲-۲-۲. روحانیت و بازی قدرت.....
۶۶.....	۲-۲-۳. روحانیت و مسئله کارآمدی دولت.....
۶۹.....	۲-۲-۴. بنیادگراشدن پاره‌ای از روحانیت.....
۷۰.....	۲-۲-۵. روحانیت و تغییر موقعیت.....
۷۳.....	۲-۲-۶. روحانیت و تولید پادگفتمان.....
۷۴.....	۲-۲-۷. هجمه دشمنان انقلاب علیه روحانیت.....
۷۶.....	۲-۲-۸. قدرت و دنیاگرایی برخی از روحانیون.....
۷۹.....	نتیجه‌گیری.....
۸۳.....	کتابنامه.....
۸۳.....	الف) کتب و مقالات.....
۸۵.....	ب) گفتگوها و سخنرانی‌ها.....
	شاخص‌های علوم حوزوی در تراز حوزه انقلابی (با تأکید بر اندیشه حضرت
۸۷.....	آیت‌الله خامنه‌ای).....
	سیدسجاد ایزدهی
۸۷.....	چکیده.....
۸۸.....	مقدمه.....
۸۹.....	۱. مفاهیم اساسی.....
۸۹.....	۱-۱. حوزه علمیه.....
۹۲.....	۱-۲. علوم حوزوی.....
۹۳.....	۱-۳. حوزه انقلابی.....
۹۴.....	۲. ضوابط توسعه علوم حوزوی به تراز انقلاب.....
۹۵.....	۲-۱. پویایی در روش.....
۹۷.....	۲-۲. کارآمدسازی.....
۱۰۰.....	۲-۳. روزآمدی.....
۱۰۲.....	۲-۴. نظام‌وارگی.....

۱۰۶.....	۳. راهکارهای توسعه علوم حوزوی به تراز انقلاب.....	۱۰۶.....	۳. راهکارهای توسعه علوم حوزوی به تراز انقلاب.....
۱۰۸.....	۳-۱. بازتولید در راستای اداره مطلوب نظام اسلامی.....	۱۰۸.....	۳-۱. بازتولید در راستای اداره مطلوب نظام اسلامی.....
۱۱۲.....	۳-۲. ایجاد دامنه سیاسی، اجتماعی، حکومتی برای علوم.....	۱۱۲.....	۳-۲. ایجاد دامنه سیاسی، اجتماعی، حکومتی برای علوم.....
۱۱۴.....	۳-۳. پاسخگویی به نیازهای همه‌جانبه نظام اسلامی.....	۱۱۴.....	۳-۳. پاسخگویی به نیازهای همه‌جانبه نظام اسلامی.....
۱۱۷.....	۳-۴. رویکرد فقه حکومتی در درس‌های حوزوی.....	۱۱۷.....	۳-۴. رویکرد فقه حکومتی در درس‌های حوزوی.....
۱۲۰.....	نتیجه‌گیری.....	۱۲۰.....	نتیجه‌گیری.....
۱۲۲.....	کتابنامه.....	۱۲۲.....	کتابنامه.....
۱۲۳.....	عوامل سیاست‌زدگی در میان حوزویان و راه‌های برون‌رفت از آن.....	۱۲۳.....	عوامل سیاست‌زدگی در میان حوزویان و راه‌های برون‌رفت از آن.....
	سیدکاظم سیدباقری		سیدکاظم سیدباقری
۱۲۳.....	چکیده.....	۱۲۳.....	چکیده.....
۱۲۴.....	مقدمه.....	۱۲۴.....	مقدمه.....
۱۲۷.....	۱. تمهیدات نظری.....	۱۲۷.....	۱. تمهیدات نظری.....
۱۲۷.....	۱-۱. دگرگونی و انعطاف در سیاست.....	۱۲۷.....	۱-۱. دگرگونی و انعطاف در سیاست.....
۱۲۸.....	۱-۲. جانبداری و قدرتنخواهی در سیاست.....	۱۲۸.....	۱-۲. جانبداری و قدرتنخواهی در سیاست.....
۱۲۹.....	۱-۳. سیاست و خواهش مشارکت.....	۱۲۹.....	۱-۳. سیاست و خواهش مشارکت.....
۱۳۰.....	۲. عوامل سیاست‌زدگی در میان حوزویان.....	۱۳۰.....	۲. عوامل سیاست‌زدگی در میان حوزویان.....
۱۳۱.....	۲-۱. تحلیل‌های تقلیدی.....	۱۳۱.....	۲-۱. تحلیل‌های تقلیدی.....
۱۳۲.....	۲-۲. خودحقوق‌پنداری و انحصارطلبی.....	۱۳۲.....	۲-۲. خودحقوق‌پنداری و انحصارطلبی.....
۱۳۴.....	۲-۳. تحلیل رفتارهای افراطی و تفریطی.....	۱۳۴.....	۲-۳. تحلیل رفتارهای افراطی و تفریطی.....
۱۳۶.....	۲-۴. فعالیت‌های خلاف شرع و قانون.....	۱۳۶.....	۲-۴. فعالیت‌های خلاف شرع و قانون.....
۱۳۸.....	۳. راه‌های برون‌رفت حوزویان از سیاست‌زدگی.....	۱۳۸.....	۳. راه‌های برون‌رفت حوزویان از سیاست‌زدگی.....
۱۳۸.....	۳-۱. آگاهی بخشی علمی.....	۱۳۸.....	۳-۱. آگاهی بخشی علمی.....
۱۴۰.....	۳-۲. سعه صدر و شکیبایی.....	۱۴۰.....	۳-۲. سعه صدر و شکیبایی.....
۱۴۴.....	۳-۳. تقویت اعتدال و عقلانیت.....	۱۴۴.....	۳-۳. تقویت اعتدال و عقلانیت.....
۱۴۷.....	۳-۴. تقویت روحیه اجتهاد و آزاداندیشی.....	۱۴۷.....	۳-۴. تقویت روحیه اجتهاد و آزاداندیشی.....
۱۵۱.....	نتیجه‌گیری.....	۱۵۱.....	نتیجه‌گیری.....
۱۵۵.....	کتابنامه.....	۱۵۵.....	کتابنامه.....
۱۵۸.....	حوزه انقلابی و صدور فرهنگ انقلاب اسلامی.....	۱۵۸.....	حوزه انقلابی و صدور فرهنگ انقلاب اسلامی.....
	محمداسماعیل نباتیان		محمداسماعیل نباتیان
۱۵۸.....	چکیده.....	۱۵۸.....	چکیده.....
۱۵۹.....	مقدمه.....	۱۵۹.....	مقدمه.....
۱۶۳.....	۱. حوزه انقلابی در جمهوری اسلامی ایران به مثابه مبدأ صدور فرهنگ انقلاب اسلامی.....	۱۶۳.....	۱. حوزه انقلابی در جمهوری اسلامی ایران به مثابه مبدأ صدور فرهنگ انقلاب اسلامی.....
۱۶۵.....	۱-۱. ویژگی‌ها و شاخص‌های حوزه انقلابی.....	۱۶۵.....	۱-۱. ویژگی‌ها و شاخص‌های حوزه انقلابی.....
۱۶۷.....	۱-۲. ضرورت‌های حوزه در مسیر صدور انقلاب اسلامی.....	۱۶۷.....	۱-۲. ضرورت‌های حوزه در مسیر صدور انقلاب اسلامی.....
۱۷۲.....	۲. فرهنگ انقلاب اسلامی به مثابه موضوع پخش و صدور.....	۱۷۲.....	۲. فرهنگ انقلاب اسلامی به مثابه موضوع پخش و صدور.....
۱۷۵.....	۳. مقصد پخش و صدور فرهنگ انقلاب اسلامی.....	۱۷۵.....	۳. مقصد پخش و صدور فرهنگ انقلاب اسلامی.....
۱۸۱.....	۴. مسیر پخش و صدور فرهنگ انقلاب اسلامی.....	۱۸۱.....	۴. مسیر پخش و صدور فرهنگ انقلاب اسلامی.....
۱۹۶.....	نتیجه‌گیری.....	۱۹۶.....	نتیجه‌گیری.....
۲۰۱.....	کتابنامه.....	۲۰۱.....	کتابنامه.....

اجتهاد پویا؛ رویکرد حوزه انقلابی.....	۲۵۲
سیدمحسن طباطبایی فر	
چکیده.....	۲۵۲
مقدمه.....	۲۵۲
۱. دیرینه‌شناسی حوزه انقلابی.....	۲۵۴
۲. روش حوزه انقلابی.....	۲۶۳
۳. راهکارهای تحقق حوزه انقلابی.....	۲۷۷
نتیجه‌گیری.....	۲۸۷
کتابنامه.....	۲۹۰
تحلیلی از تداوم انقلابی‌گری روحانیت در جمهوری اسلامی ایران در بستر جامعه‌شناسی سیاسی.....	۲۹۳
رضا عیسی‌نیا	
چکیده.....	۲۹۳
مقدمه.....	۲۹۴
۱. روحانیت در چهار دهه جمهوری اسلامی ایران؛ محافظه‌کاری یا تداوم انقلابی‌گری.....	۲۹۸
۲. تغییرات اجتماعی - سیاسی و سنت‌های سه‌گانه در میان روحانیت.....	۳۰۲
۳. تقابل با تفکر روحانیت وابسته، مقدس‌نما و تحجرگرا با ترویج تفکر جدایی دین از سیاست.....	۳۰۳
۴. روحانیت انقلابی در جمهوری اسلامی بر سر چندراهی.....	۳۰۵
۵. اختلاف میان روحانیان انقلابی در قالب جناح‌بندیهای سیاسی.....	۳۰۷
نتیجه‌گیری.....	۳۰۹

جلوه‌های انقلابی‌گری در حوزه‌های علمیه قبل از انقلاب اسلامی (مطالعه موردی دوره قاجار).....	۲۰۴
مهدی ابوطالبی	
چکیده.....	۲۰۴
مقدمه.....	۲۰۵
۱. مفهوم‌شناسی واژه انقلاب و انقلابی.....	۲۰۶
۲. شاخص‌های انقلابی‌گری از نگاه رهبری.....	۲۰۸
۳. شاخص‌های حوزه انقلابی در روحانیت و حوزه‌های علمیه دوره قاجار.....	۲۰۹
۳-۱. پابندی به اسلام ناب.....	۲۰۹
۳-۲. توجه به مردم و تلاش برای آگاهی‌بخشی به جامعه.....	۲۱۳
۳-۳. باور به تحول و پیشرفت و روحیه تکامل‌طلبی.....	۲۱۷
۳-۴. استکبارستیزی.....	۲۲۲
۳-۵. هدفگیری آرمان‌ها و جهت‌گیری برای رسیدن به آنها.....	۲۲۴
۳-۶. پابندی و تلاش برای استقلال کشور.....	۲۲۷
الف) استقلال اقتصادی.....	۲۲۷
ب) استقلال سیاسی.....	۲۲۹
ج) استقلال فرهنگی.....	۲۳۴
۳-۷. حساسیت در برابر دشمن و شناخت نقشه‌ها و عدم تبعیت از آن (جهاد کبیر).....	۲۳۸
۳-۸. تقوای دینی و سیاسی.....	۲۴۴
نتیجه‌گیری.....	۲۴۵
کتابنامه.....	۲۴۸

حوزه‌های علمیه و نشر ارزش‌های انقلابی در بستر حقوق بین‌المللی ارتباطات ۳۴۳
 کمال اکبری

چکیده ۳۴۳
 مقدمه ۳۴۴

۱. تعریف مفاهیم ۳۴۶
 ۲. اهداف انقلاب اسلامی ۳۴۹
 ۳. حقوق بین‌المللی ارتباطات و تبلیغ بین‌المللی ارزش‌های انقلاب اسلامی ۳۵۱
 ۳-۱. اصل آزادی جریان اطلاعات ۳۵۱
 ۳-۲. اصل آزادی بیان ۳۵۵
 ۳-۳. آزادی مذهب ۳۵۹
 ۴. اصل حق ارتباط ۳۶۰
 ۵. زمینه‌های گفتگو در چارچوب حقوق بین‌المللی ارتباطات ۳۶۱
 ۶. کارکردهای رسانه‌ای در تبلیغ ارزش‌های انقلاب در عرصه بین‌المللی ۳۶۲
 ۶-۱. مبانی معرفت‌شناختی انقلاب اسلامی ۳۶۳
 ۶-۲. هستی‌شناسی انقلاب اسلامی ۳۶۳
 ۶-۳. انسان‌شناسی انقلاب اسلامی ۳۶۳
 ۶-۴. تلفیق دین و سیاست ۳۶۳
 ۶-۵. استکبارستیزی ۳۶۴
 نتیجه‌گیری ۳۶۶
 کتابنامه ۳۶۸

نمایه‌ها ۳۷۱
 آیات ۳۷۱

کتابنامه ۳۱۱

نقش حوزه انقلابی در بازسازی هویت ملی ۳۱۴
 علی ملکی

چکیده ۳۱۴
 مقدمه ۳۱۵

۱. حوزه انقلابی ۳۱۷
 ۲. هویت ۳۱۹
 ۳. بحران هویت ۳۲۰
 ۴. منابع هویت در ایران ۳۲۲
 ۴-۱. منبع ملی ایرانی ۳۲۳
 ۴-۲. منبع اسلامی ۳۲۳
 ۴-۳. منبع مدرن و متجدد ۳۲۴
 ۵. عوامل ایجاد بحران هویت ۳۲۵
 ۵-۱. عوامل داخلی ۳۲۶
 ۵-۲. عوامل خارجی ۳۲۷
 ۶. بحران‌های هویت در ایران ۳۲۸
 ۷. حوزه انقلابی و هویت ملی ۳۲۹
 ۷-۱. مشکلات عملی ۳۳۳
 ۷-۲. راه حل ۳۳۵
 نتیجه‌گیری ۳۳۶
 کتابنامه ۳۴۰

روایات	۳۷۳
اصطلاحات	۳۷۴
اعلام و مشاهیر	۳۸۱
کتاب‌ها	۳۸۴
مکان‌ها	۳۸۵

سخنی باخواننده

مقام معظم رهبری در واپسین روزهای سال ۱۳۹۴، از «حوزه انقلابی» و ضرورت حفظ و تداوم آن سخن به میان آوردند. این تعبیر بیش از هر چیزی تداعی‌کننده مناسبات حوزه علمیه و انقلاب اسلامی بود که نوعی مرزبندی مفهومی در میان دو گونه «سیاست پرهیزی حوزوی» و «سیاست‌زدگی حوزوی» را نشان می‌داد. حوزه انقلابی بر این اساس، چنان ارتباط وثیقی میان انقلاب اسلامی و رسالت حوزه علمیه برقرار می‌نماید که نه در گذشته سیاست‌پرهیزی به انزوای سیاسی مبتلا می‌گردد و نه در ورطه سیاست‌زدگی از عقلانیت سیاسی دور می‌شود.

اگرچه چنین برداشتی از حوزه انقلابی در تأمل اولیه موجّه می‌نماید، به نظر می‌رسد نیازمند تحلیل مفهومی دقیق‌تر و موشکافانه‌تر است. ایضاح مفهومی حوزه انقلابی، بی‌تردید، نیازمند التفات بیشتر به ابعاد و زوایای مفهومی آن از یک سو و نسبت‌سنجی آن با دیگر مفاهیم از سوی دیگر است. تحلیل مذکور ابعاد گوناگون این مفهوم را آشکار ساخته و قضاوت و داوری دربارهٔ وضعیت کنونی حوزه علمیه و نیز ترسیم آینده‌ای مطلوب برای حوزه علمیه در جهت اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی را ممکن می‌سازد.

همایش «حوزه انقلابی؛ مسئولیت‌های ملی و فراملی» با چنین هدفی تلاش می‌کند ضمن ایضاح مفهوم و تبیین ابعاد و زوایای حوزه انقلابی، مسئولیت‌های آن را در دو عرصه ملی و فراملی تبیین نماید. دست‌اندرکاران این همایش با اذعان به ضرورت بررسی علمی و دقیق مناسبات حوزه علمیه و انقلاب اسلامی درصدد افکندن پرتوی روشن بر مفهوم حوزه انقلابی و تبیین ابعاد و زوایای آن به‌ویژه از منظر مسئولیت‌های فراروی حوزه علمیه در راستای اهداف و آرمان‌های ملی و فراملی انقلاب اسلامی هستند.

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی به سهم خود با تکیه بر ظرفیت‌ها و کسب توانمندی‌های علمی از اندیشه‌ورزی در ساحت علوم و اندیشه سیاسی با رویکردی اسلامی، همایش مذکور را برنامه‌ریزی و برگزار می‌کند. این پژوهشکده در چارچوب اهداف و مأموریت‌های علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی و همسوبا رسالت و مأموریت دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، در سالگرد طرح مسئله «حوزه انقلابی» می‌کوشد حاصل مطالعات و بررسی‌های علمی پژوهشگران و صاحبان‌نظر در این عرصه را در قالب منشورات همایش به جامعه علمی بنماید. در کنار تدوین مقالات علمی درباره محورها و موضوعات مرتبط با همایش، زمینه طرح دیدگاه‌های مختلف درباره حوزه انقلابی و ابعاد آن در قالب سلسله «نشست‌های تخصصی» با حضور استادان و صاحب‌نظران فراهم گردید که حاصل آن از منشورات و دستاوردهای همایش است. در ضمن «مجموعه مقالات» همایش، دیدگاه نویسندگان و پژوهشگران فرهیخته را در قالب مقالات علمی-پژوهشی عرضه می‌کند و در نهایت امکان بیان دیدگاه‌ها و مواضع ارزشمند

برخی از آیات عظام و استادان گرانقدر در قالب «مجموعه مصاحبه‌ها» فراهم گردیده است. به نظر دست‌اندرکاران همایش تنوع در قالب‌های سه‌گانه مذکور امکان مشارکت علمی بسیاری از استادان و صاحب‌نظران در عرصه مناسبات حوزه علمیه و انقلاب اسلامی را فراهم ساخته است.

فراهم‌آمدن زمینه سخن از دیدگاه‌ها و اندیشه‌های ارزشمند در باب حوزه انقلابی در قالب یک همایش علمی، بی‌تردید، مرهون مساعدت‌ها و تلاش‌های ارزنده جمع زیادی از فرهیختگان است که در صدر آنها حمایت‌های عالمانه و مسئولانه حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر احمد واعظی، ریاست محترم دفتر تبلیغات اسلامی قرار دارد. مساعدت‌ها و همکاری‌های ارزشمند حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر نجف لک‌زایی، ریاست محترم پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، بی‌تردید، تقویت‌کننده غنای علمی و تسهیل‌کننده فرایند اجرایی همایش به حساب می‌آید. زحمات گرانسنگ پژوهشگران ارجمند جناب آقای محمود فلاح در تدوین مجموعه مقالات، جناب آقای همت بدرآبادی در برگزاری نشست‌های تخصصی و تدوین مجموعه نشست‌های همایش و جناب آقای دکتر مسعود معینی‌پور در تهیه و تنظیم مجموعه مصاحبه‌های همایش فراهم‌کننده محتوای علمی همایش بوده است. همچنین تلاش و زحمت جناب آقای دکتر مختار شیخ‌حسینی در ارزیابی مجموعه آثار همایش شایسته بیان است. در نهایت همکاری ارزشمند اعضای محترم کمیته علمی و مدیران محترم گروه‌ها، اعضای محترم هیئت علمی، نشر پژوهشگاه که طبع این نوشتار را به صورت زیبا و آراسته تعهد کرد و کارشناسان و نیروهای اجرایی پر تلاش پژوهشکده به‌ویژه جناب آقای

پرویز کاظمی نقش تعیین‌کننده‌ای در برگزاری این همایش داشت. زحمات و مساعدت‌های همه این بزرگواران را ارج می‌نهم و مراتب قدردانی و سپاس خود را از تقدیم این عزیزان ابراز می‌کنم.

منصور میراحمدی

رئیس پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

و دبیر کمیته علمی همایش

«حوزه انقلابی؛ مسئولیت‌های ملی و فراملی»

انقلابی‌گری، هویت‌ساز حوزه و روحانیت

علیرضا پیروزمند^۱

چکیده

مسئله مقاله حاضر بررسی حال و آینده «هویت حوزه و روحانیت و نسبت آن با حوزه انقلابی» است؛ با این ملاحظه که حفظ و تقویت هویت جمعی روحانیت امری مهم و محتاج مراقبت و تدبیر است. بررسی کردیم که حفظ و ارتقای هویت روحانیت محتاج بازشناسی مأموریت حوزه و روحانیت در مقیاس «اقامه اجتماعی دین» و حضور ملی و بین‌المللی در این مقیاس است. جوهره حوزه انقلابی نیز چیزی جز پذیرش این مأموریت نیست. برای این منظور مقاله در سه قسمت تنظیم شده است: ۱. معنا، اصول و خاستگاه هویت؛ ۲. هویت حوزه و روحانیت و نسبت آن با انقلابی‌گری؛ ۳. اهم اقدامات هویت‌ساز در حوزه انقلابی. فرضیه مقاله حاضر این است که انقلابی‌گری عامل محوری هویت‌ساز حوزه و روحانیت بوده و فضیلتی زاید بر مأموریت اصلی حوزه‌های علمیه نیست؛ همچنین انقلابی‌گری صرفاً به معنای مشارکت سیاسی روحانیت در حکومت نیست؛ بلکه به معنای مسئولیت‌پذیری در اقامه اجتماعی اسلام است. کلید واژگان: هویت، هویت حوزه و روحانیت، انقلابی‌گری، حوزه انقلابی، اقامه دین.

۱. دانش‌آموخته حوزه علمیه قم و عضو هیأت علمی فرهنگستان علوم اسلامی قم